

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Підручник

Частина 1. Загальна

2-е видання, перероблене і доповнене

За редакцією проф. Р.Б. Шишки

Київ
2018

УДК 67.9(4Укр)304я73
Ц57

Копіювання, сканування, запис на електронні носії і тому подібне будь-якої частини підручника без дозволу видавництва заборонено.

*Рекомендовано Вченою радою Інституту інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол №2 від 19 жовтня 2017 р.)*

Рецензенти:

Луць Володимир Васильович – професор, доктор юридичних наук, завідувач сектору приватного права НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, академік Національної академії правових наук України, Заслужений діяч науки і техніки України;

Майданик Роман Андрійович – професор, доктор юридичних наук, завідувач кафедри цивільного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, академік Національної академії правових наук України;

Харитонов Євген Олегович – професор, доктор юридичних наук, завідувач кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», член-кореспондент Національної академії правових наук України, Заслужений діяч науки і техніки України

Ц57 **Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. – К.: Видавництво Ліра-К, 2018. – 736 с.**

ISBN 978-617-7605-05-7

Підручник розроблено відповідно до програми Цивільне право України на основі положень актів чинного цивільного законодавства, з урахуванням вимог Болонської системи, досвіду регулювання цих відносин в інших країнах, існуючих основних теоретичних конструкцій окремих інститутів цивільного права, судової практики і накопиченого авторами досвіду його викладання як навчальної дисципліни.

В ньому поміщені аналітичні огляди відомих теоретичних конструкцій окремих інститутів і субінститутів цивільного права, у тому числі авторські, бачення розв'язання вузьких місць правозастосування. Він може бути використаний при проведенні наукових досліджень. Є відмінності у структурі та викладенні матеріалу: вказується план, основні акти цивільного законодавства, та додаткова література, а у кінці – питання для самоконтролю.

Розрахований на студентів, у тому числі за програмами магістерської підготовки за напрямками приватного права, викладачів, аспірантів, вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації. Буде корисний практикам та іншим особам, які цікавляться проблемами та новинками цивільного права, особливо молодим викладачам, здобувачам.

Може бути рекомендований пересічним учасникам конкретних правовідносин, оскільки містить опис типових таких правовідносин, рекомендації щодо вирішення спорів за ними.

ISBN 978-617-7605-05-7

© Колектив авторів, 2018

© Видавництво Ліра-К, 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
------------	---

Модуль 1. Цивільне право та цивільні правовідносини

Глава 1. Цивільне право як основна галузь права	11
1. Цивільне право та його місце в системі права України	12
2. Функції цивільного права	16
3. Предмет та метод цивільного права.....	18
4. Принципи цивільного права	26
5. Засади цивільного законодавства.....	31
6. Система цивільного права та законодавства.....	33
7. Співвідношення цивільного права з іншими галузями права.....	36
Глава 2. Джерела цивільного права	38
1. Механізм правового регулювання цивільних правовідносин	39
2. Поняття та загальна характеристика джерел цивільного права	47
3. Цивільне законодавство	50
3.1. Конституція України як джерело цивільного права	52
3.2. Цивільний кодекс як основне джерело цивільного права.....	53
3.3. Поточне законодавство та підзаконні нормативні акти як джерело цивільного права.....	58
3.4. Застосування цивільного законодавства	59
3.5. Аналогія закону и аналогія права.....	60
3.6. Договори як джерело цивільного права	61
3.7. Звичай як джерело цивільного права	63
3.8. Судова практика	65
4. Дія норм цивільного законодавства.....	67
Глава 3. Загальна характеристика цивільного права зарубіжних країн	70
1. Загальні положення про цивільне право зарубіжних країн	71
2. Класифікація правових систем приватного права та їх характеристика ..	74
3. Мусульманська цивільно-правова система	76
4. Основні інститути цивільного права зарубіжних країн	77
Глава 4. Загальні положення про цивільні правовідносини	80
1. Поняття цивільних правовідносин.....	81
2. Структура цивільних правовідносин	83
3. Види цивільних правовідносин	88
Глава 5. Підстави виникнення цивільних правовідносин	95
1. Поняття та особливості юридичних фактів як підстав виникнення цивільних прав	96
2. Види юридичних фактів.....	97
3. Підстави виникнення цивільних прав та обов'язків.....	100

Глава 6. Здійснення цивільних прав та виконання обов'язків і їх захист в разі порушення	104
1. Здійснення цивільних прав та виконання обов'язків юридичних обов'язків	105
2. Зловживання суб'єктивним цивільним правом	109
3. Обмеження цивільних прав	112
4. Стимули у цивільному праві.....	114
5. Охорона та захист цивільних прав	116
6. Способи захисту цивільних прав	122
7. Порядок захисту цивільних прав	127
Глава 7. Учасники цивільних правовідносин	133
1. Учасники цивільних правовідносин.....	134
2. Цивільна правоздатність: поняття, зміст, особливість	142
3. Види правоздатності	146
4. Цивільна дієздатність	150
5. Види дієздатності та їх зміст.....	153
5.1. Часткова дієздатність.....	154
5.2. Неповна цивільна дієздатність.....	156
5.3. Повна цивільна дієздатність.....	158
5.4. Обмежена дієздатність	159
5.5. Визнання фізичної особи недієздатною.....	162
Глава 8. Індивідуалізація фізичної особи як учасника цивільних правовідносин	165
1. Поняття та правове значення індивідуалізації фізичної особи	167
2. Ім'я фізичної особи та її значення	176
3. Місце проживання фізичної особи	181
4. Інші ознаки індивідуалізації фізичної особи	185
5. Визнання особи безвісно відсутньою.....	189
6. Оголошення фізичної особи померлою	192
7. Фізична особа як підприємець	195
8. Акти цивільного стану.....	197
Глава 9. Опіка і піклування	202
1. Сутність інститутів опіки і піклування та їх призначення	203
2. Поняття опіки і піклування та їх види	204
3. Органи опіки і піклування.....	206
4. Встановлення опіки і піклування.....	208
5. Зміст опіки і піклування	210
6. Звільнення опікуна та піклувальника та припинення опіки.....	212
Глава 10. Загальні положення про юридичні особи	215
1. Поняття та ознаки юридичної особи	217
2. Теорії юридичної особи	223
3. Правоздатність і дієздатність юридичної особи.....	230
4. Види юридичних осіб	234

5. Організаційно-правові форми юридичних осіб	241
6. Об'єднання юридичних осіб	249
7. Філії та представництва юридичної особи	253

Глава 11. Індивідуалізація юридичних осіб	256
1. Індивідуалізації юридичних осіб та її правове значення	257
2. Найменування юридичної особи	259
3. Місцезнаходження юридичної особи	260
4. Рахунки юридичної особи	261
5. Печатка юридичної особи	263
6. Індивідуальні ознаки комерційних юридичних осіб	265

Глава 12. Створення юридичних осіб	268
1. Стадії створення юридичних осіб	268
2. Порядок створення юридичних осіб	270
3. Розробка та прийняття засновницьких документів.	272
4. Права та обов'язки юридичних осіб приватного права	275

Глава 13. Припинення юридичних осіб	277
1. Загальні положення про припинення юридичних осіб	278
2. Припинення юридичної особи	280
3. Злиття, приєднання та поділ юридичної особи	284
4. Перетворення та виділ юридичної особи	286
5. Банкрутство юридичних осіб	287
6. Задоволення вимог кредиторів при ліквідації юридичних осіб	290
7. Призупинення діяльності юридичних осіб	293

Глава 14. Юридичні особи публічного права	295
1. Специфіка та поняття юридичної особи публічного права	296
2. Організаційно-правові форми юридичних осіб публічного права	300
3. Правоздатність і дієздатність юридичних осіб публічного права	303
4. Види юридичних осіб публічного права	304
5. Особливості участі юридичних осіб публічного права у цивільних правовідносинах	306
6. Права суб'єктів публічного права	307

Модуль 2. Об'єкти прав, цивільні правочини, строки

Глава 15. Об'єкти цивільного права	312
1. Загальне поняття про об'єкти цивільних прав	313
2. Види об'єктів цивільного права	315
3. Особисті немайнові блага як об'єкти цивільного права	321
4. Речі як об'єкти цивільних прав	323
5. Класифікація речей	324
6. Інші об'єкти цивільних прав	340
7. Цінні папери як об'єкти цивільних прав	347
8. Характеристика окремих видів цінних паперів	351

Глава 16. Загальні положення про правочини	355
1. Поняття та ознаки правочинів	356
2. Класифікація (види) правочинів	358
3. Способи вираження волі в правочинах	365
4. Форма правочинів	366
5. Умови дійсності правочинів	370
6. Тлумачення змісту правочину	372

Глава 17. Недійсні правочини	374
1. Поняття та ознаки недійсних правочинів	375
2. Види недійсних правочинів	378
3. Порядок і наслідки визнання правочину недійсними	385

Глава 18. Представництво у цивільному праві	388
1. Поняття та значення представництва	388
2. Структура відносин при представництві	390
3. Підстави виникнення та види представництва	393
4. Повноваження представника	398

Глава 19. Довіреність у цивільному праві	401
1. Довіреність: поняття значення та реквізити	401
2. Види довіреності	404
3. Форма та строк довіреності	407
4. Порядок посвідчення довіреностей	409
5. Припинення довіреності	415

Глава 20. Загальні положення про строки та терміни у цивільному праві	418
1. Поняття строків і термінів та їх правове значення	418
2. Види строків у цивільному праві та їх характеристика	421
3. Обчислення строків	427

Глава 21. Позовна давність у цивільному праві України	430
1. Поняття та правове значення позовної давності	431
2. Види строків позовної давності	433
3. Визначення початку перебігу строку позовної давності	434
4. Зупинення, перерив та поновлення строків позовної давності	437
5. Вимоги, на які позовна давність не поширюється	442
6. Наслідки спливу строків позовної давності	445

Модуль 3. Особисті немайнові права фізичних осіб, речові права

Глава 22. Особисті немайнові права фізичної особи	450
1. Сутність особистих немайнових прав	451
2. Поняття та ознаки особистих немайнових прав	452
3. Зміст та здійснення особистих немайнових прав	456
4. Захист особистих немайнових прав	457

Глава 23. Види особистих немайнових прав	464
1. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи	465
2. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи	476
Глава 24. Загальні положення про речове право	490
1. Поняття та ознаки речового права	491
2. Поняття й види речових прав у зарубіжних цивільно-правових системах	493
3. Види речових прав	497
4. Реєстрація речових прав	499
5. Захист речових прав	503
Глава 25. Поняття власності та права власності	505
1. Поняття власності та її значення	506
2. Теоретичні конструкції власності та права власності	510
3. Поняття права власності та його особливості	513
4. Розвиток права власності	516
5. Зміст права власності	519
6. Типи, форми та види власності	523
7. Право власності в зарубіжних правових системах і тенденції його розвитку	531
8. Право приватної власності	532
Глава 26. Підстави та порядок набуття та припинення права власності	537
1. Набуття та припинення права власності	538
2. Момент виникнення права власності	542
3. Припинення права власності	544
4. Примусове припинення права власності	546
Глава 27. Право спільної власності	550
1. Загальні положення	550
2. Право спільної часткової власності	553
3. Право спільної сумісної власності	557
Глава 28. Право власності на землю (земельну ділянку) та на житло	561
1. Об'єкт права власності на земельну ділянку	562
2. Суб'єкти права власності на земельну ділянку	564
3. Зміст права власності на земельну ділянку	568
4. Припинення права власності на земельну ділянку	570
5. Поняття житла та його види	571
6. Підстави виникнення та припинення права власності на житло	576
7. Зміст права власності на житло	582
8. Право власності на допоміжні приміщення та складові домоволодіння	584

Глава 29. Захист права власності	588
1. Поняття захисту права власності.....	589
2. Система цивільно-правових засобів захисту права власності.....	591
3. Віндикаційний позов.....	593
4. Негаторний позов.....	596
5. Позов про виключення майна з опису та зняття арешту.....	597
6. Позов про поділ та виділ майна.....	599
7. Позов про визнання права власності.....	601
8. Позов про набуття права власності за набувальною давністю.....	602
9. Інші речові способи захисту права власності.....	604
Глава 30. Речові права на чуже майно	606
1. Загальна характеристика речових прав на чуже майно.....	607
2. Право володіння чужим майном.....	609
3. Право обмеженого користування чужим майном (сервітут).....	611
4. Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис).....	615
5. Право користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіції).....	617

Модуль 4. Право інтелектуальної власності

Глава 31. Загальні положення про право інтелектуальної власності	621
1. Теорії права інтелектуальної власності.....	622
2. Поняття права інтелектуальної власності.....	625
3. Система виключних прав на нематеріальні об'єкти.....	630
4. Акти цивільного законодавства та інші нормативні акти у сфері інтелектуальної власності.....	632
5. Об'єкти права інтелектуальної власності.....	634
6. Суб'єкти права інтелектуальної власності.....	635
7. Зміст права інтелектуальної власності.....	637
8. Захист права інтелектуальної власності.....	640
Глава 32. Авторське право та суміжні права	642
1. Поняття авторського права.....	643
2. Об'єкти авторського права.....	645
3. Виникнення і здійснення авторського права.....	648
4. Суб'єкти авторського права.....	653
5. Особисті немайнові права автора.....	655
6. Вільне використання твору без згоди автора.....	657
7. Право автора на плату за використання його твору.....	660
8. Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір.....	662
9. Поняття суміжних прав та їх особливості.....	664
10. Охорона та захист авторських та суміжних прав.....	668

Глава 33. Загальна характеристика охорони авторських прав в мережі Інтернет та особливості їх захисту	674
1. Підходи до захисту авторських прав в мережі Інтернет	676
2. Особливості розпорядження авторськими правами в мережі Інтернет	679
3. Інтернет-сайт як особливий об'єкт авторсько-правової охорони	680
4. Поняття та місце технічних засобів захисту авторських прав	683
5. Види технічних засобів захисту та особливості їх застосування в мережі Інтернет	684
6. Правова протидія обходу технічних засобів захисту авторських прав в мережі Інтернет	685
Глава 34. Право промислової власності	688
1. Поняття права промислової власності	689
2. Об'єкти патентного права	691
3. Патентування об'єктів патентного права	693
4. Суб'єкти права промислової власності	698
5. Використання прав на об'єкти права промислової власності	699
6. Захист прав промислової власності	700
Глава 35. Засоби індивідуалізації як об'єкти права промислової власності	702
1. Загальна характеристика засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту товарів, послуг	703
2. Право промислової власності на комерційне (фірмове) найменування	704
3. Право промислової власності на торгівельну марку (знак для товарів і послуг)	707
4. Право промислової власності на бренд	712
5. Право промислової власності на географічне зазначення	713
Глава 36. Нетрадиційні об'єкти промислової власності	717
1. Загальна характеристика нетрадиційних об'єктів промислової власності	718
2. Право промислової власності на сорти рослин та породи тварин	719
3. Право промислової власності на компоновку інтегральних мікросхем (КІМС)	722
4. Право промислової власності на раціоналізаторську пропозицію	723
5. Право на комерційну таємницю	725

Навчальне видання

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО В УКРАЇНІ

Підручник

Частина 1. Загальна

2-е видання, перероблене і доповнене

Керівник видавничого проекту *Зарицький В.І.*
Комп'ютерний дизайн *Щербина О.П.*
Авторська редакція

Підписано до друку 23.01.2018. Формат 60×84¹/₁₆.
Папір офсетний. Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. аркушів – 42,78. Обл.-вид. аркушів – 40,97.
Тираж 300.

«Видавництво Ліра-К»
Свідоцтво № 3981, серія ДК.
03115, м. Київ, вул. Ф. Пушиної, 27, оф. 20-22
тел./факс (044) 247-93-37; 228-81-12
Сайт: lira-k.com.ua, редакція: zv_lira@ukr.net